IGNACIJA FRIDL: JEZIK V FILOZOFIJI STARIH GRKOV

Maribor 2001, Obzorja (Znamenja 143)
Ocena

Knjiga *Jezik v filozofiji starih Grkov* (s podnaslovom *Pot do stoiškega pojma lekton*) posega na področje, zanimivo tako za filozofijo in klasično filologijo kot za jezikoslovje nasploh.
Tema si obdelavo gotovo zasluži. Skrajni čas je bil, da se o tem tako pomembnem obdobju v zgodovini filozofije in jezikoslovja tudi pri nas napiše kaj več kot par vrstic. Prav pojem λεκτόν je v zgodovini jezikoslovja malce zapostavljen. V poglavju, ki je v zgodovini jezikoslovja namenjeno stoikom, se navadno poudarja trojnost σημαίνον – σημαινόμενον – τυγχάνον, medtem ko ostaja λεκτόν v ozadju. In vendar bi bilo ravno danes, ko se je strukturalizem tudi v jezikoslovju že nekako izpel, treba znova spomniti na povezavo med vsebino in obliko, ki jo, kadar se ukvarjamo z golimi slovničnimi pojavi, vse preradi pustimo ob strani. Ker je jezikoslovje v grško-rimski antiki do neke mere stranski proizvod filozofije, je za zgodovino jezikoslovja prav gotovo nepogrešljiva obdelava položaja, ki ga je imel jezik (in razmišljanje o njem) pri grških filozofih. To nadvse nujno nalogo si je zadala Ignacija J. Fridl. Snov, ki jo je bila obdelala že v diplomski nalogi, je za samostojno knjižno izdajo dopolnila in izpopolnila, tako da je zdaj razdeljena na dva velika dela. Prvi del sestavljata poglavji Vprašanje jezika v govorici mita in Pojmovanje jezika v naukih prvih grških filozofov. Prikaz je zbran okrog treh jeder: Heraklitovega in Parmenidovega nauka, Platonovega dialoga Kratilos in Aristotelovega spisa *De interpretatione.* Odlikujejo ga poglobljeno razmišljanje, velika mera prodornosti in pretanjena razčlenitev. V poglavju o Heraklitu se avtorica ne izogiblje kočljivi opredelitvi izraza λόγος. Ta je zapletena zlasti spričo dejstva, da je pomensko polje, ki ga v slovenščini zaznamuje izraz »beseda«, v stari grščini zajemalo vrsto izrazov, med sabo niso bili pomensko enakovredni in tudi niso bili zamenljivi.[1] Vedno znova se zastavlja vprašanje, kako v besedilu prepoznati mejo med terminološko in običajno rabo besede, vprašanje, o katerem se je med drugim veliko razpravljalo na lanskem posvetovanju o prevajanju antičnih in srednjeveških besedil, ki ga je priredilo Društvo za antične in humanistične študije Slovenije.[2] Ker je prvi del zasnovan predvsem kot priprava na drugi del, so pri obravnavi ostali nekoliko v ozadju drugi Platonovi dialogi, v katerih se deloma govori o jeziku, predvsem Teajtet in Sofist, kot tudi prikaz jezikovne zgradbe v Aristotelovi Poetiki in deloma Retoriki. Predvsem v obdelavi Platonovega Kratila nam avtorica prikaže sklop vprašanj o vrednosti tega dialoga in o njegovem mestu med Platonovimi deli. Na ta vprašanja dobivamo še dandanes precej različne, marsikdaj popolnoma nasprotne odgovore.
V drugem delu se avtorica znajde pred nerešljivim problemom pomanjkljivih

[1] Ta navidezna nejasnost lahko marsikoga zapelje v pretirane in kvečjemu delno upravičene sklepe. Tako se npr. J. P. Small v knjigi Wax Tablets of the Mind (London-New York 1997) sprašuje, ali so predhelenistični Grki sploh poznali predstavo, ki bi ustrezala naši »besedi« kot samostojni slovarski in pomenski enoti.

[2] Prispevki so objavljeni v 1. številki lanskega letnika revije Keria.

virov, po katerih poznamo stoiško filozofsko predajo. To pomanjkanje je zlasti hudo, če se obravnavajo vprašanja, o katerih celo med pripadniki stoiške šole ni bilo soglasja, in pojma, ki je delal težave tudi tistim antičnim piscem, ki nam poročajo o stoiških naukih. Da bi se izognila enostranski ali prenagljeni razlagi tega tako težko opredeljivega pojma, se mu je približala s treh strani: s strani dialektike, s strani spoznavne teorije in s strani fizike. V sintezi, ki jo avtorica podaja na koncu, si prizadeva dati oris pojma *lekton* z več strani in mu podati obrise glede na sorodne pojme, tako rekoč od zunaj. Ob koncu nam avtorica kaže pot, po kateri bi lahko prišli do sinteze tega v stoiški filozofiji tako večplastnega pojma. V njej ima pomembno vlogo trojica *signifiant – signifié – chose*, na kateri temelji de Saussurejeva teorija znaka in ki jo Coseriu v svoji Zgodovini filozofije jezika enači z znano stoiško trojnostjo. Tu bi lahko pripomnili, da je de Saussurova knjiga Tečaj splošnega jezikoslovja pač izdaja zapiskov, ki so jih uredili študenti sami, zato morda niti ni rečeno, da si je hotel de Saussure na predavanjih lastiti pravico do odkritja trojice označeno – označujoče – stvar.[3]

Knjiga *Jezik v filozofiji starih Grkov* je nadvse dobrodošla kot prikaz samostojne raziskave in kot zbirka zanimivih odgovorov na pomembna vprašanja, a tudi kot spodbuda za nadaljnje raziskave in objave na tem področju, nepogrešljivem za popolno predstavo o antičnem umu in pogledu na jezik. Prepričani smo, da se bo tako o pojmu λεκτόν kot o položaju jezika v stoiški filozofiji pri nas še precej govorilo in pisalo. Razprava se šele začenja.

Matjaž Babič

[3] Če drugega ne, je bila tudi v marsikateri ženevski knjižnici na razpolago znamenita Steinthalova *Zgodovina jezikoslovja pri Grkih in Rimljanih*, v kateri so stoiški nazori o tem razloženi dovolj jasno.

BERNARD BORTOLUSSI: BESCHERELLE GRAMMAIRE DU LATIN

Paris 1999, Hatier

Ocena

Bescherellova *Slovnica latinskega jezika* (*La grammaire du latin*) je po besedah samega avtorja (*Bernard Bortolussi*) napisana tako za začetnike kot za že izurjene latiniste. Prvim so namenjeni predvsem poglavje o naglasu in izgovarjavi, shematičen prikaz oblikoslovja in skladnje ter slovnične preglednice z oblikami. Pri poglavju o izgovarjavi je avtor razlagi k posameznim glasovom dodal kratek, a zanimiv prikaz razvoja latinske pisave. Iz razlage in zgledov je razvidno, da gre za pravila ponovno uveljavljene izgovarjave klasičnega obdobja (*pronuntiatio restituta*), čeprav manjkajo ravno zgledi za glasove, pri katerih se klasična izgovarjava razlikuje od tradicionalne (*c* pred svetlima samoglasnikoma, *s* med samoglasnikoma ipd.).

Sledi standardni prikaz oblikoslovja s sklanjanjem zgledov in naštevanjem izjem, pri čemer bo marsikomu tuja (in za spoznanje manj praktična) delitev tretje deklinacije na sedem tipov (tip *mare*, tip *flumen* ...), ki ne upošteva razporeditve po samostalniških deblih. Ker je slovnica namenjena v prvi vrsti francoskemu bralcu, je poglavju o morfologiji dodan poseben uvod z razlago funkcij posameznih